

Thomas Tallis

Missa Salve Intemerata
Spem in alium

Cappella Gabrieli

Dirigent
Maarten Michielsen

Thomas Tallis

8 april 15.00 uur
Eendrachtskapel
Rotterdam

13 april 20.15 uur
Oud-Katholieke Kerk
Den Haag

14 april 20.15 uur
Sint Willibrordkerk
Utrecht

Cappella Gabrieli

Sopranen

Hilda Foncke
Hannelore Götz
Marion Koornneef
Hanneke Pot
Wilma Stolk

Alten

Marianne van den Beukel
Leo-Hans Koornneef
Zuri Ramirez
Uzonka Sólyom
Mieke Vissers
Lianne Vreugdenhil

Tenoren

Cees Meijer
Henk van Niekerk
Ben Terstegge
Kees de With

Bassen

Bert Arends
Ed Catijn
Joachim Fuchs
Peter Hilton
Ingo Homberger
Maarten Kuyt
Koen van Lee

Dirigent

Maarten Michielsen

Programma

Motet Salve Intemerata
Missa Salve Intemerata

Pauze

Spem in alium
Candidi facti sunt
Quod chorus vatum
Jesu salvator saeculi
O salutaris hostia
Loquebantur variis linguis
Videte miraculum

Thomas Tallis (ca. 1505 - 1585)

De vroegste vermelding van Thomas Tallis dateert van 1532. Hij wordt dan genoemd als organist van een Benedictijner abdij in Dover. In 1537 en 1538 was hij werkzaam in Londen in de kerk van St-Mary-at-Hill, waarschijnlijk als organist of als zanger. Daarna verhuisde hij naar Waltham, waar hij een klein koor leidde. Tussen 1540 en 1543 was hij één van de 12 'vicars-choral' van de kathedraal van Canterbury. Vanaf 1543 was hij in dienst als Gentleman of the Chapel bij Queen Mary, vanaf 1572 samen met zijn leerling William Byrd.

Motet en missa Salve Intemerata

Het motet Salve Intemerata en de gelijknamige mis zijn te vinden in de Peterhouse boeken, een verzameling van 75 Latijnse missen, Magnificats en antifonen van voornamelijk Engelse componisten uit de Tudorperiode. Die verzameling is waarschijnlijk rond 1540 gekopieerd uit bronnen die toebehoorden aan het Magdalen College in Cambridge, opdat het koor van Christ Church, Canterbury, waar Tallis toen werkte, er ook gebruik van kon maken. Destijds raakte het gebruik in zwang om meerstemmige composities te noteren in zogenaamde 'partbooks'; iedere stemsoort had zijn eigen boek. Zo ook de Peterhouse collectie, die oorspronkelijk uit vijf stemboeken bestond (treble (sopraan), mean (alt), contratenor, tenor en bas). Van deze boeken is het deel met de tenorpartij (nu baritons) verloren gegaan. De mis Salve Intemerata is helaas enkel bewaard gebleven in de Peterhouse collectie, waardoor het stuk één stem mist. Het motet is echter ook terug te vinden in andere koorboeken, inclusief de tenorpartij. Aangezien Tallis de mis baseerde op het motet (hij schreef daarmee een zogeheten parodiemis), heeft Nick Sandon aan de hand van het motet de ontbrekende stem van de mis kunnen reconstrueren, zodat motet en mis nu weer samen ten gehore kunnen worden gebracht.

Spem in alium

Over de aanleiding voor Tallis om een 40-stemmig motet te schrijven bestaan verschillende theorieën. Zo zou hij hiermee hebben geprobeerd Ockeghem's 36-stemmige Deo Gratias te overtreffen, bedankte hij hiermee voor een royale gift van 40 pond, of componeerde het stuk ter viering van de 40ste verjaardag van koningin Elizabeth I in 1573. Onderzoek heeft echter aangetoond dat het zeer waarschijnlijk een uitvoering in Londen in 1567 van Alessandro Striggio's veelstemmige Missa sopra Ecco si beato giorno is geweest die hem ertoe heeft aangezet. In 1611 werd hierover het volgende genoteerd:

"In Queen Elizabeth's time yere was a songe sent into Engeland in 30 parts ... wch beeing songe made a heavenly Harmony. The Duke of - bearinge a great love to Musicke asked whether none of our Englishmen could sett as good a songe [...] Tallice beinge very skilfull was felt to try whether he would undertake ye Matter, wch he did and made one of 40 partes wch was songe in the longe gallery at Arundell house."

Aangezien er een kopie van Spem in alium wordt genoemd in de inventaris van de bibliotheek van Nonsuch Palace [sic!], een landhuis van de graaf van Arundel, bestaat het vermoeden dat het stuk werd uitgevoerd in de achthoekige feestzaal van dat paleis door de acht vijfstemmige koren waarvoor het oorspronkelijk is geschreven.

Voor wie niet de beschikking heeft over acht vijfstemmige koren, maar toch heel graag dit motet wil zingen, is

er een 11-stemmige bewerking door Mick Swithinbank. Bijkomend voordeel van deze bewerking is dat het het koor een goed overzicht geeft van dit stuk. In de oorspronkelijke bezetting hoort alleen het publiek wat er allemaal gebeurt; in deze versie geldt dat ook voor het koor. Daarmee is het een ideale zetting voor Cappella Gabrieli, dat gespecialiseerd is in 'luisterend zingen'.

Salve Intemerata

Salve intemerata Virgo Maria,
filii Dei genetrix,
pre ceteris electa virginibus,
quae ex utero tue matris
Anne mulieris sanctissime,
sic a Spiritu Sancto tum sanctificata,
tum illuminata fuisti, munitaque tantopere
Dei omnipotentis gratia,
ut usque ad conceptum filii tui,
Domini nostri Jesu Christi,
et dum eum conciperes,
ac usque ad partum,
et dum eum pareres,
semperque post partum,
virgo omnium quae nate sunt castissima,
incompactissima et immaculatissima
et corpore et animo tota vita permanseris.

Tu nimirum universas alias longe superasti
virgines sincera mentis impollute conscientia,
quotquot vel adhuc fuerunt
ab ipso mundi primordio,
vel unquam future sunt usque in finem mundi.

Per hec nos precellentissima gratie
celestis dona tibi,
virgo et mater Maria,
pre ceteris omnibus mulieribus et virginibus
a Deo singulariter infusa,
te precamur, que miseris mortalibus
misericors patrona es,
ut pro peccatis nostris
nobis condonandis intercedere digneris
apud Deum patrem omnipotentem
ejusque Filium Jesum Christum,
- secundum divinitatem quidem ex Patre
ante omnia secula genitum,
secundum humanitatem autem ex te natum,
atque apud Spiritum Sanctum,
ut, peccatorum nostrorum maculis
tua absteris intercessione,
tecum, sancta Virgo,
semper congaudere, teque in regno caelorum
sine fine laudare mereamur.
Amen.

Heil, reine maagd Maria,
moeder van Gods zoon,
boven andere maagden uitverkoren,
die uit de schoot van je moeder
Anna, allerheiligste vrouw,
aldus door de Heilige Geest zó geheiligd,
en zó verlicht, en zozeer gesterkt werd
door genade van de almachtige God,
dat je tot aan de conceptie van je zoon,
- onze Heer Jezus Christus -,
en terwijl je hem ontving
en ook tot aan de geboorte
en terwijl je hem baarde
en ook steeds na de geboorte,
van alle ooit geboren maagden, het meest kuis,
ongeschonden en onbevlekt was
en bleef, naar lichaam en geest, je leven lang.

Jij overtrof waarlijk,
- in reinheid van geest en onbevlekt geweten –
alle andere maagden, die er geweest zijn
vanaf het begin van deze wereld,
of die er ooit zullen zijn tot het einde der wereld.

Omwille van deze uitmuntendste gave
van hemelse genade,
maagd en moeder Maria,
die boven alle andere vrouwen en maagden
door God alleen aan jou is verleend,
bidden wij jou, die van ongelukkige stervelingen
de genadige beschermster bent,
dat je je voor vergeving van onze zonden
wilt verwaardigen om te bemiddelen
bij God, de almachtige vader
en ook bij zijn zoon Jezus Christus
- die in zijn goddelijkheid uit de Vader
vóór het begin van de wereld werd geboren
en die in zijn menselijkheid uit jou geboren is -,
en bij de Heilige Geest,
opdat wij, als de vlekken van ons zondaars
door jouw tussenkomst zijn weggewassen,
waardig zijn ons met jou, heilige maagd,
altijd te verblijden en jou in het hemelrijk
zonder ophouden lof toe te zingen.
Amen.

Missa Salve Intemerata

Gloria

Gloria in excelsis Deo
et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.
Laudamus te,
benedicimus te,
gratias agimus tibi
propter magnam gloriam tuam.
Domine Deus, Rex cælestis,
Deus Pater omnipotens,
Domine, Fili unigenite, Jesu Christe,
Domine Deus, Agnus Dei, Filius Patris
Qui tollis peccata mundi,
miserere nobis.
Qui tollis peccata mundi,
suscipe deprecationem nostram.
Qui sedes ad dexteram Patris,
miserere nobis.
Quoniam tu solus sanctus,
tu solus Dominus,
tu solus Altissimus,
Jesu Christe, cum sancto Spiritu
in gloria Dei Patris.
Amen.

Sanctus

Sanctus, Sanctus, Sanctus,
Dominus Deus Sabaoth.
Pleni sunt coeli et terra gloria tua.
Hosanna in excelsis.
Benedictus qui venit in nomine Domini.
Hosanna in excelsis.

Agnus Dei

Agnus Dei, qui tollis peccata mundi,
miserere nobis.
Agnus Dei, qui tollis peccata mundi,
miserere nobis.
Agnus Dei, qui tollis peccata mundi,
dona nobis pacem.

Pauze

Eer aan God in den hoge
en vrede op aarde aan de mensen die hij liefheeft.
Wij loven je,
wij prijzen en aanbidden je,
wij verheerlijken je en zeggen je dank
voor je grote heerlijkheid.
Heer God, Hemelse Koning,
God, almachtige Vader,
Heer, eniggeboren Zoon, Jezus Christus,
Heer God, Lam Gods, Zoon van de Vader,
jij die wegneemt de zonden der wereld,
ontferm je over ons.
Jij die wegneemt de zonden der wereld,
aanvaard ons gebed.
Jij die zit aan de rechterhand van de Vader,
ontferm je over ons.
Want jij alleen bent heilig,
jij alleen de Heer,
jij alleen de Allerhoogste,
Jezus Christus, met de Heilige Geest
in de heerlijkheid van God de Vader.
Amen.

Heilig, heilig, heilig,
de Heer, de God der hemelse machten.
Vol zijn hemel en aarde van jouw heerlijkheid.
Hosanna in de hoge.
Gezegend hij, die komt in de naam van de Heer.
Hosanna in de hoge.

Lam Gods, dat wegneemt de zonden der wereld,
ontferm je over ons.
Lam Gods, dat wegneemt de zonden der wereld,
ontferm je over ons.
Lam Gods, dat wegneemt de zonden der wereld,
geef ons de vrede.

Spem in alium

Spem in alium nunquam habui
praeter in te, Deus Israel
qui irasceris et propitius eris
et omnia peccata hominum
in tribulatione dimittis.
Domine Deus
creator caeli et terrae
respice humilitatem nostrum.

Candidi facti sunt

Candidi facti sunt nazarei ejus, alleluia. Splendorem Dei
dederunt, alleluia.
Et sicut lac coagulati sunt, alleluia.

In omnem terram exivit sonus eorum,
et in fines orbis terræ verba eorum.

Et sicut lac coagulati sunt, alleluia.

Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto.

Et sicut lac coagulati sunt, alleluia.

Quod chorus vatum

Quod chorus vatum venerandus
olim Spiritu Sancto cecinit repletus,
in Dei factum genitrice constat esse Maria.

Haec deum caeli
dominumque terrae virgo concepit
peperitque virgo
atque post partum meruit manere inviolata.

Quem senex justus Symeon
in ulnis in domo sumpsit Domini gavisus
hoc quod optatum videret lumine Christi.

Tu libens votis,
petimus, precantum,
regis aeterni genetrix, faveto,
clara quae celsi renitens Olympi regna petisti.

Sit deo nostro decus et potestas,
sit laus perpes, sit honor perennis,
qui summa caeli residens in arce,
trinus et unus.
Amen.

Jesu salvator saeculi

Jesu salvator saeculi,
verbum Patris altissimi,
lux lucis invisibilis,
custos tuorum pervigis.

Tu fabricator omnium,
discretor atque temporum,
fessa labore corpora
noctis quiete recrea.

Nooit heb ik op een ander mijn hoop gevestigd
dan op jou, God van Israël,
die vertoornd en genadig zal zijn
en alle zonden van de mensen,
in hun ellende, vergeeft.
Heer God,
Schepper van hemel en aarde,
zie om naar onze nietigheid.

Sneeuwwit zijn haar aanzienlijksten, alleluja.
Luister hebben zij God gegeven, alleluja.
En wit als gestremde melk zijn zij, alleluja.

Hun stem is over de hele aarde uitgegaan
en hun woorden tot de uiteinden van de wereld.
En wit als gestremde melk zijn zij, alleluja.

Eer aan de Vader en de Zoon en de Heilige Geest.
En wit als gestremde melk zijn zij, alleluja.

Wat het eerbiedwaardige koor van zieners eens,
vervuld van de Heilige Geest - voorspelde,
is daadwerkelijk geschied toen Maria de moeder
werd van God.

Zij ontving de God van de hemel
en de Heer van de aarde als maagd
en baarde hem als maagd en verdiende het
na de geboorte ongeschonden te blijven.

Hem nam de oude rechtvaardige Simeon
in de armen in het huis van de Heer, verheugd
omdat hij met eigen ogen de langverwachte
Christus zag.

Wij vragen u,
luister welwillend naar onze smeekbeden,
moeder van de eeuwige Koning,
u, die zonder opgeven streefde naar het schitterende rijk
van de verheven Olympus.

Moge er eer en macht zijn voor onze God,
eeuwig heil en voortdurende eer voor Hem,
die zetelt in de hoge burcht van de hemel,
drie en één.
Amen.

Jezus, redder van de wereld,
woord van de allerhoogste Vader,
licht van onzichtbaar licht,
waakzame beschermer van de vrouwen.

Jij, schepper van alle dingen
en maker van de seizoenen,
herstel onze door werk uitgeputte lijven
door een vreedzame nacht.

Ut dum gravi in corpore,
brevis manemus tempore,
sic caro nostra dormiat
ut mens in Christo vigilet.

Te deprecamur supplices
ut nos ab hoste liberes,
ne valeat seducere,
tuo redemptos sanguine.

Quaesumus auctor omnium
in hoc paschali gaudio,
ab omni mortis impetus,
tuum defende populum.

Gloria tibi Domine,
qui surrexisti a mortuis,
cum Patre et Sancto Spiritu
in sempiterna saecula.
Amen.

O salutaris Hostia

O salutaris Hostia
quae caeli pandis ostium,
bella premunt hostilia,
da robur, fer auxilium.

Loquebantur variis linguis

Loquebantur variis linguis Apostoli, alleluia,
magnalia Dei, alleluia.

Repleti sunt omnes Spiritu Sancto,
et coeperunt loqui
magnalia Dei, alleluia.

Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto,
alleluia.

Videte miraculum

Videte miraculum matris Domini,
concepit virgo
virilis ignara consortia,
stans onerata nobili onere Maria
et matrem se laetam cognosci,
quae se nescit uxorem.

Haec speciosum forma
prae filiis hominum
castis concepit visceribus,
et benedicta in aeternum
Deum nobis protulit et hominem.

stans onerata nobili onere Maria
et matrem se laetam cognosci,
quae se nescit uxorem.

Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto.
et matrem se laetam cognosci,
quae se nescit uxorem.

En als onze lichamen neerliggen
gedurende korte tijd
moge ons vlees dan slapen
terwijl onze geest in Christus waakt.

Wij smeken je nederig
om ons van de vijand te verlossen,
dat die degenen niet zal verleiden,
die door jouw bloed werden gered.

Wij vragen jou, schepper van alles,
in de vreugde van deze paastijd,
bescherm je volk
tegen alle aanvallen van de dood.

Eer zij jou, Heer,
die uit de dood is opgestaan,
en de Vader en de Heilige Geest
in alle eeuwigheid.
Amen.

O heilbrengend offerlam
dat de poort van de hemel opent,
de vijandelijke oorlogen benauwen ons.
Geef ons kracht, breng ons hulp.

De apostelen spraken in vele talen, alleluia,
over de grote daden van God, alleluia.

Vervuld waren zij allen van de Heilige Geest
en begonnen te spreken
over de grote daden van God, alleluia.

Eer aan de Vader en de Zoon en de Heilige Geest,
alleluia.

Ziedaar het wonder van de moeder van God:
Zij die als maagd zwanger werd,
zonder mannelijke gemeenschap,
Maria, die haar edele last droeg
en die zich verheugde moeder te worden
maar zich ongetrouwd wist.

Die schone gestalte [van Christus],
boven de mensenzonen verheven,
ontving zij kuis in haar schoot,
en voor eeuwig gezegend
bracht zij voor ons die mens en onze God voort.

Maria, die haar edele last droeg
en die zich verheugde moeder te worden
maar zich ongetrouwd wist.

Eer aan de Vader en de Zoon en de Heilige Geest.
en die zich verheugde moeder te worden
maar zich ongetrouwd wist.

Dirigent: Maarten Michielsen

Maarten Michielsen (1957) studeerde schoolmuziek en koordirectie aan de conservatoria van Tilburg en Den Haag en dirigeerde onder meer *Lingua Musica*, het Leidse Arnold Schönberg-ensemble en het Toonkunstkoor Dordrecht. Ook was hij artistiek leider van Cappella Palestrina, een ensemble van professionele zangers. Cappella Palestrina bracht twee cd's uit.

In 1986 richtte Michielsen het Koorproject Rotterdam op: per project stelde hij een kamerkoor samen van gevorderde amateurzangers. Van vier projecten zijn cd's verschenen, met werk van onder meer Palestrina, Purcell, Hendrik Andriessen en de familie Bach.

In 1999 stapten Michielsen en een groep koorleden af van de projectmatige opzet en begonnen Cappella Gabrieli.

Over Cappella Gabrieli

In 1986 werd de Stichting Koorprojecten Rotterdam (SKPR) opgericht. Het idee om koormuziek in een paar maanden in te studeren en uit te voeren met een groep zangers die steeds opnieuw werd samengesteld, was toen nog niet wijdverbreid; het Rotterdamse projectkoor was een van de eerste in Nederland. De Rotterdamse koorprojecten leverden vier cd's op, met onder meer muziek van Palestrina, Purcell (*Dido and Aeneas*) en de familie Bach. De koorprojecten vierden hun tienjarig bestaan met een mis en de *Mariavespers* van Monteverdi en met *Jephte van Carissimi*.

Maarten Michielsen nodigde regelmatig specialisten uit die zijn koor verder konden brengen. Marius van Altena, Uwe Gronostay, Andrew Parrott, David Wulstan, Frans Moonen, Harry van der Kamp en Jan Bogaarts werkten niet alleen met veel kennis van zaken, maar ook met groot enthousiasme met het koor.

Na dertien jaar groeide bij de kern van het koor de behoefte om op regelmatige basis te werken aan een gemeenschappelijke klank en een veeleisend repertoire. Om die reden is Cappella Gabrieli opgezet: een wekelijks repeterend koor met ervaren zangers dat wordt uitgebreid als de muziek erom vraagt. In 2000 gaf het koor zijn eerste concert onder de nieuwe naam. Daarna volgden programma's met veel polyfone muziek uit Renaissance en Barok, maar ook met twintigste-eeuwse stukken. Cappella Gabrieli zong onder meer werk van Palestrina (*Canticum Canticorum*), Heinrich Schütz (*Musikalische Exequien*), Johann Sebastian Bach (*Hohe Messe*, vierde Lutherse mis, *Magnificat*), cantates (*Buxtehude*, Bach, *Telemann*), Gesualdo en Lassus (*Lagrima di San Pietro*), maar ook ouder (*Machaut*) en moderner werk (*Distler*, *Britten*, *Schönberg*, *Hindemith*, *Stravinsky*).

In 2005 werden oude en nieuwe muziek zelfs versmolten toen Cappella Gabrieli bij het Internationaal Korenfestival Arnhem de voltooid *Cantiones Sacrae* van Don Carlo Gesualdo da Venosa in première bracht. Van de

motetten, gedrukt in 1603, zijn twee partijboeken verloren gegaan: de tweede sopraan en de bas. In opdracht van Cappella Gabrieli completeerden drie Nederlandse componisten de ontbrekende stemmen: Henri Broeren, Theo Verbey en Joop Voorn.

Sindsdien componeerde Joop Voorn diverse werken speciaal voor Cappella Gabrieli, die het koor altijd met groot genoegen ten gehore brengt. Zo schreef hij bijvoorbeeld het wereldlijke requiem *Schweigsamer Tod*, een lange muzikale overdenking van de dood op schitterende Duitse poëzie (Rilke, Hölderlin, Heine, Hesse...). Nog in november 2016 bracht Cappella Gabrieli drie prachtige Petrarca-madrigalen van hem in première.

In mei 2017 heeft Cappella Gabrieli zijn 30ste seizoen gevierd met de *Mariavespers* van Monteverdi.

Volg Cappella Gabrieli (liefst digitaal)

Wilt u op de hoogte blijven van de activiteiten van Cappella Gabrieli? Meld dat dan even bij het tafeltje aan de ingang. U krijgt dan informatie over concerten, per e-mail of (liever niet) per post.

Wilt u onze informatie voortaan liever digitaal ontvangen in plaats van op de deurmat - graag! Stuur een e-mail naar info@cappellagabrieli.nl en vermeld daarin uw huisadres, zodat wij weten welk huisadres wij uit onze lijst kunnen verwijderen. Dat scheelt postzegels, papier en drukkosten!

Ook op onze website, Facebook (Cappella Gabrieli), Twitter (@CappellaG) en SoundCloud zijn we goed te volgen.

Meezingen?

Cappella Gabrieli heeft altijd belangstelling voor geïnteresseerde zangers in alle stemgroepen. Het koor repeteert op zondagavond in Rotterdam-centrum, vlak bij station Blaak. Bent u geïnteresseerd of kent u iemand die dat is? Maak een afspraak voor een auditie met Maarten Michielsen, telefoonnummer 06-14487661.

Orgeltje huren?

Cappella Gabrieli is de trotse bezitter van een kistorgeltje met unieke kwaliteiten. Het instrument is door orgelbouwer Henk Klop in Garderen speciaal ontworpen en gebouwd voor Renaissance- en Barokmuziek. Het is te huur. Neem daarvoor contact op met Maarten Michielsen (06-14487661).

Vertalingen

Teksten vertaald uit het Latijn door Anton Hendriks en Ben Terstegge; redactie Hanneke Pot.

Tekst en opmaak programmaboekje

Maarten Michielsen, Marianne van den Beukel, Koen van Lee en Wilma Stolk.

Vrijkaartjes

Wij zijn heel erg blij dat u hier vandaag bent. We hopen dat u ook onze volgende concerten komt beluisteren. En wij hopen natuurlijk ook altijd op zoveel publiek dat het 'met de benen buiten hangt'. Om dat laatste te bereiken zijn wij op zoek naar mensen die ons willen helpen met de PR. Bijvoorbeeld door een dagje posters en flyers te verspreiden in Den Haag of Utrecht. Lijkt het u wat en kunt u een substantiële bijdrage leveren aan de werving van publiek? Meldt u zich dan vandaag bij één van de koorleden. U kunt ook mailen naar info@cappellagabrieli.nl. Met uw hulp verdient u uiteraard onze eeuwige dank. En u kunt er ook nog een vrijkaartje mee verdienen!

Onze volgende concerten:

Zaterdag 22 september, 16.00 uur
Dorpskerk, Ouderkerk aan den IJssel

Josquin des Prez en anderen:

Zaterdag 17 november, 20.15 uur

Vrijdag 23 november, 20.15 uur

Zondag 25 november, 15.00 uur

De locaties zijn nog niet bekend.

Andrew Hallock van Cappella Pratensis zal meerdere repetities met ons aan deze muziek werken.

www.cappellagabrieli.nl; info@cappellagabrieli.nl

